

Ἐκάστοτε συνθήκας τῆς ζωῆς διὰ βαθμιαίας μεταβολῆς καὶ οὕτω προέρχονται νέαι ποικιλίαι ὅργανισμῶν αἱ δποῖαι τελειοποιούμεναι μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, παράγουν νέα εἴδη. Αὗτὸς εἶναι δὲ Δαρβινισμὸς τοῦ Δαρβίνου. Ὁ Δαρβινισμὸς ὅμως τοῦ Χαῖκκελ καὶ τῶν ὄπαδῶν του ταυτίζεται μὲ τὸν μονισμὸν ἢ ἐνισμὸν σύμφωνα μὲ τὸν δποῖον δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Φύσιν παρὰ μία μόνη μορφὴ οὐσίας καὶ ἐνεργείας τὸ δὲ δόγμα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς εἶναι—κατὰ τὸν παραδοξολόγον Χαῖκκελ—«ἀπαιτία δεισιδαιμονία δημιουργηθεῖσα ὑπὸ βαρβάρων λαῶν καὶ διαφυλαχθεῖσα εἰς παραδοξοτάτους μύθους». Βάρβαροι λοιπὸν καὶ ἀντόν, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Σῆναι, οἱ Ἐβραῖοι, οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἑλληνες, οἱ λαοὶ αὐτοὶ μὲ τὸν ἀρχαιότατον πολιτισμόν, ἐνα πολιτισμὸν ποὺ ἥκμαζεν εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν δποίαν κανεὶς δὲν γνωρίζει ποίου εἴδους ὅντα κατοικοῦσαν εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Χαῖκκελ. Ἄγνοωποι, πίθηκοι, ἢ... πιθηκάνθρωποι. Ἄλλὰ διατὶ νὰ ἔκπληττωμεθα; Μήπως παρομοίας θεωρίας χαρακτηριζούσας ὡς βαρβάρους λαοὺς δικαίως καυχομένους διὰ τὸν ἀρχαιότατόν των πολιτισμὸν δὲν ἀκούομεν καὶ σήμερον; Ἡς ἐπανέλθωμεν θμῶς εἰς τὸ κύριον θέμα μας.

Εἴδομεν διατὶ δὲν ἀνθρωπος δὲν δύναται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων, νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπόγονος τοῦ πιθήκου ἀπὸ τὸν δποῖον τὸν χωρίζουν τόσον οὐσιώδεις διαφοραί. Κατέφυγαν λοιπὸν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ μονισμοῦ ἢ ἐνισμοῦ καὶ οἱ υἱοθετήσαντες τὴν θεωρίαν περὶ καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ κτήνους ὄπαδοὶ τοῦ ἴστορικοῦ ὑλισμοῦ εἰς τὸν ἐνδιάμεσον κρίκον διὰ τὸν δποῖον ἔκάμαμεν λόγον ἀνωτέρω.

**Ἄνυπαρκτος
ὁ ἐνδιάμεσος κρίκος
μεταξὺ πιθήκου καὶ ἀνθρώπου**

Ἐίπαν δτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ πιθήκου καὶ ἀνθρώπου δ προάνθρωπος ἢ ὅρθιος πιθηκάνθρωπος, διὰ τὸν δποῖον ώμιλήσαμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ. Ἄλλα ποῦ καὶ πότε ὑπῆρξεν, πότε καὶ ποῦ ἔζησεν δὲν ἐνδιάμεσος κρίκος μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ πιθήκου, δὲν ὅρθιος πιθηκάνθρωπος; Ποῖος

εἶδε ἔστω καὶ μόνον τὸν σκελετόν του, ποῖος τὸν ἐμελέτησεν ἔστω καὶ ἀπολιθωμένον; Ὁ Απάντησις: Κανεὶς, ποτέ, πουθενά. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1894 ὁ Γάλλος ἐξερευνητὴς Εὐγένιος Ντυμπουά (Eugène Dubois) διεκήρυξεν ἀνὰ τὸ σύμπαν ὅτι ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν Ιάβαν τὸν πιθηκάνθρωπον. Ὁ Επρόκειτο· ὅμως περὶ λειψάνων μόνον ἀπολιθωμένων καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τὸ σύνολον τῆς ἀνακαλύψεως ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο διπισθίους μυλόδοντας (τραπεζίτας) ἐνα δύστοῦν τοῦ μηροῦ (μηριαῖον δύστοῦν) καὶ ἐν ἐπίκρανον, ἐπάνω δηλαδὴ δύστοῦν τῆς κεφαλῆς. Τότε ὁ Χαϊκελ καὶ οἱ ὄπαδοί του ὑπεστήριξαν θορυβωδέστατα ὅτι ὁ διάμεσος κρίκος εὔρεθη καὶ εἰς αὐτὸν ἀνῆκαν τὰ δύτα. Τότε διὰ πρώτην φοράν ὁ μεσάζων ζωϊκὸς τύπος μεταξὺ πιθήκου καὶ ἀνθρώπου ἀπεκλήθη ὁρθιος πιθηκάνθρωπος (*pithecanthropus erectus*). Ὁ Χαϊκελ καὶ ἡ σχολή του, ως ἀν εἶχαν ἐνώπιόν των ζωντανὸν τὸν ὁρθιον πιθηκάνθρωπον, τὸν καθώρισαν ως πρωτογενῆ ἀνθρώπον στερούμενον τοῦ λόγου καὶ συμπληρώνοντες τὴν ἐπιστημονικήν του ὀνομασίαν τὸν ἀνέγραψαν ως (*pithecanthropus erectus alalus*) (ὁρθιος πιθηκάνθρωπος ἄλαλος). Τοῦ ἔδωκαν μάλιστα καὶ τὸν ἀριθμὸν 21 εἰς τὴν ζωϊκὴν βαθμίδα. Τὸν ἐτοποθέτησαν εἰς τὸ εἰκοστὸν πρῶτον σκαλοπάτι ἐνῷ ὁ ἀνθρώπος ἐτοποθετήθη εἰς τὸ εἰκοστὸν δεύτερον καὶ ὁ πίθηκος ἔμεινε τοποθετημένος εἰς τὸ εἰκοστόν, δύο βαθμίδας παρακάτω ἀπὸ τὸν ἀνθρώπον. Ὁ Δαρβίνος εἶχεν ἐκφέρῃ τὴν γνώμην ὅτι ὁ πρόγονος τοῦ ἀνθρώπου θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι «θηλαστικὸν δασύτριχον προικισμένον μὲ οὐρὰν καὶ μὲ ςτα ἀπολήγοντα εἰς ὅξυν, ὅπερ ἔξη πιθανῶς ἐπὶ τῶν δένδρων». Ἀλλ' ὁ Κάρολος Δαρβίνος εἶχεν ἥδη ἀποθάνη ἀπὸ τοῦ 1882 ἐπομένως δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν περὶ πιθηκανθρώπου συζήτησιν.

Ἐνας ἄλλος σοφὸς ἐπιστήμων, ὁ Γάλλος φυσιοδίφης Κατρεφάς ντε Μπρεό (Quatrefages de Bréau) ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1892—δύο δηλαδὴ ἔτη πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως ὑπὸ τοῦ Ντυμπουά τῶν δύο διδόντων καὶ τῶν δύο δύστῶν εἰς τὴν Ιάβαν—ἥτο τῆς γνώμης (ἀντικρούων εἰς τοῦτο τὸν Δαρβίνον) ὅτι ἀν ὁ ἀνθρώπος κατάγεται πράγματι ἀπὸ τὰ ζῶα θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀποσπασθῆ

ἀπὸ τὴν βαθμίδα ἔκεινην ἀπὸ τὴν ὅποιαν τὰ μαρσιποφόρα (τὰ φέροντα εἰς τὴν κοιλίαν τὴν ἐν εἴδει σάκκου δερματικὴν πτυχὴν ὅπως ἡ καγκουροῦ) ἀπεσπάσθησαν τοῦ κοινοῦ κλάδου τῶν θηλαστικῶν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν δεκάτην ἑβδόμην βαθμίδα τῆς ζωολογικῆς κλίμακος, ὅπότε ἀντὶ τούτης ἐνὸς θὰ ἔχει οὐάζοντο πολλοὶ μεσάζοντες τύποι. Χωρὶς νὰ τὰ λάβουν αὐτὰ ὥπερ ὅψιν οἱ ὅπαδοὶ τῆς σχολῆς τοῦ Χαῖκκελ καὶ ὁ Ἱδιος ὁ Χαῖκκελ ἔξηκολούθησαν τοὺς διηθυράμβους καὶ τοὺς παιᾶνάς των διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ὄρθιου πιθηκανθρώπου. Ἐν τῷ μεταξὺ διάφοροι ἐπιστήμονες ἔξετάζοντες τὰ εὑρεθέντα εἰς τὴν Ἰάβαν δύο δόντια καὶ δύο ὄστα τὰ ἔχαρακτήριζαν ὃς ἀνήκουτα ἄλλοι εἰς ἀνθρώπους, ἄλλοι εἰς πιθήκους καὶ εὑρέθη μάλιστα κάποιος ὁ ὅποιος ἵσχυρος θήτη τὸ μηριαῖον ὄστον εἶμποροῦσε κάλλιστα νὰ προέρχεται ἀπὸ μηρόν... γαϊδάρου.

Τὸ τελειωτικὸν ὅμως κτύπημα ἐναντίον τῆς δῆθεν ἀνακαλύψεως τοῦ ὄρθιου πιθηκανθρώπου κατέφερεν ὁ διαπρεπὴς Γερμανὸς Ιατρὸς μέγας φυσιοδίφης καὶ μέγας ἐπίσης πολιτικὸς (γνωστότατος ὡς ἀνταγωνιστὴς τοῦ Βίσμαρκ) Ροδόλφος Βίρχωβ, ἐνας ἀληθινὰ χαλκέντερος σοφὸς ὁ ὅποιος μέχρι τοῦ 1902 ὅπότε ἀπέθηγε δὲν ἔπαινε νὰ πλουτίζῃ τὴν ἐπιστήμην καὶ Ἱδίᾳ τὴν ἀνθρωπολογίαν μὲ τὰς ἀνακαλύψεις καὶ τὰς θεωρίας του. Ὁ Βίρχωβ ἔξήτασε μὲ μεγάλην προσοχὴν τὸ ἀνακαλυφθέντα ὄστα καὶ ἀπεφάνθη κατὰ τὸ ἔτος 1895, α) διὰ δὲν παραδέχεται τὸν ὄρθιον πιθηκάνθρωπον ὡς κρίκον τῆς ἀλύσσεως, ὃς . σημεῖον ἐνώσεως πιθήκου καὶ ἀνθρώπου. β) "Οτι ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν ἐπρόκειτο περὶ νέου ἀγγώστου εἴδους ἀλλὰ περὶ δύο ὄστῶν ποὺ ἦμποροῦσαν ν' ἀνήκουν εἴτε εἰς πίθηκον ὅμοιον μὲ τοὺς σημερινοὺς πιθήκους εἴτε εἰς ἀνθρώπον ὅμοιον μὲ τοὺς σημερινοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς ν' ἀποκλείεται ν' ἀνῆκαν τὸ ἐν ἀπὸ τὰ ὄστα εἰς πίθηκον καὶ τὸ ἄλλο εἰς ἀνθρώπον. γ) "Οτι, τέλος, δὲν ἀντιλαμβάνεται τὸν λόγον τοῦ τόσου θορύβου πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ διὰ δύο πορών κατάγεται εἰδικῶς ἀπὸ τὸν πίθηκον. Μὲ τὰ ἄδια σαμφράκια ἐπιχειρήματα εἶμποροῦσε κανεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι δύο ἀνθρώποις ἥδυνατο νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ προβάτου ἢ τοῦ ἐλέφαντος.

‘Ο Χαῖκκελ εἶχε τὴν εἰλικρίνειαν νὰ πεοιλάβῃ τὰς ἀντιρρήσεις αὐτὰς τοῦ Βίρχωβ εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ καταγωγῆς τοῦ Ἀνθρώπου» τὸ δποῖον μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μας. (‘Ἐκδοσις Φέξη, Ἀθῆναι 1911).

‘Ἐννοεῖται δτι καὶ χωρὶς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Βίρχωβ κάθε ἀνθρωπός, σκεπτόμενος μὲ στοιχειώδη νοῦν, εἰμπορεῖ εύκολα νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα δτι δὲν ἀρκοῦν δύο δόντια καὶ δύο κόκκαλα διὰ νἀποδεῖξουν τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὅρθίου πιθηκανθρώπου. Εἰς ἐποχὴν ποὺ ἡ παλαιοντολογία ἔχει κάμη τόσας πρόσδους καὶ ποὺ ἔχουν γεμίση τὰ μυυσεῖα ἀπὸ σκελετοὺς μαμούθ, δεινοσαύρων καὶ τόσων ἄλλων προκατακλυσμάτων θηρίων (εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχομεν τὴν πληθύραν τῶν παλαιοντολογικῶν εὑρημάτων τοῦ Πικερμίου) θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ εὑρεθῇ καὶ ἔνας ἔστω πληθυς σκελετὸς τοῦ ἐνδιαμέσου εἴδους μεταξὺ πιθήκου καὶ ἀνθρώπου, ἀν πράγματι ὑπῆρχεν. Τὸ δτι εὑρέθησαν εἰς τὰς παλαιοντολογικὰς ἀνασκαφὰς τόσα ἀγνωστα καὶ ἀπίθανα εἶδη μαστοφόρων καὶ δὲν εὑρέθη πουθενὰ ὁ ὅρθιος πιθηκάνθρωπος, τὸ γεγονός αὐτό, εἶναι προφρανῆς ἀπόδειξις τοῦ δτι ὁ ὅρθιος πιθηκάνθρωπος οὐδέποτε ὑπῆρξε εἰς τὴν πραγματικότητα ἀλλ’ εἶναι καθαρὸν ἀποκύημα φαντασίας καὶ μάλιστα νοσηρᾶς. Παρομοίας φαντασίας ἀποκυήματα εἶναι καὶ ὅσα σήμερον ἀκόμη δημοσιεύονται εἰς Ἑλληνικὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, μεταφραζόμενα εἰκῇ καὶ ώς ἔτυχεν ἀπὸ ξένα τοιαῦτα περὶ δῆθεν ἀνακαλύψεως γλώσσης τῶν πιθήκων ἢ συλλήψεως ἀνθρωποπιθήκων δὲν γνωρίζομεν εἰς ποίας ἥπερίου τὴν ζιούγλαν. ‘Ἐπ’ ἐσχάτων διεσκέδασται ἥρκετὰ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν «ἐμβριθοῦς» καὶ μάλιστα εἰκονογραφημένου ἀρθροῦ περὶ τῆς γλώσσης τῶν πιθήκων. ‘Οταν πεινοῦν φωνάζουν «χὲ» δταν θυμώνουν φωνάζουν «χὶ» καὶ ὅταν εἶναι χορτάτοι καὶ εὐχαριστημένοι λέγουν «γρρρ». ‘Άλλ’ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐγὼ γνωρίζω καὶ θὰ γνωρίζετε καὶ σεῖς τὸ λεξικὸν τῶν σκύλων, τῶν γάτων, τῶν γαϊδάρων, τῶν κοκόρων, τῶν κλωσοῶν καὶ ὅλων τῶν τετραπόδων καὶ τῶν «πετουμένων». Προτιμῶ ἀπὸ τὰ «ἐμβριθῆ» αὐτὰ ἀρθρα τὸ μυθιστόρημα τοῦ ‘Ιουλίου Βέρν τὸ δποῖον ἐδιάβασα, παιδὶ ἀκόμη, εἰς τὴν «Διά-

πλασιν τῶν παίδων» μὲ πρωταγωνιστὴν ἔνα σοφὸν ποὺ ἔζησε δὲν θυμοῦμαι πόσα χρόνια μὲ τοὺς πιθήκους καὶ ἀπέκτησε τὰς συνηθείας των διὰ νὰ μάθῃ τὴν γλῶσσαν των. Ἐπίσης διεσκέδασα πολὺ μὲ τὴν περιγραφὴν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀνθρωποπιθήκου πρὸ διετίας εἰς κάποιαν ζούγλαν. Τὸ δυστύχημα ἦτο ὅτι ὁ πιθηκάνθρωπος δὲν συνέληφθη ζωντανός. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο εὔκολον νὰ μεταφεοθῇ σκοτωμένος, τὸν ἔγδαραν καὶ μετέφεραν εἰς τὸ Λονδῖνον τὴν προβειά του, διὰ νὰ ποῦμε ἔτσι. Τὴν ἔγέμισαν ἔπειτα μὲ πούπουλα ἢ μὲ ροκανίδια καὶ τὴν ἐφωτογράφησαν. Ἡ φωτογραφία ἐδείκνυεν ἔνα κοινὸν γορίλλαν. Διὰ λογαριασμὸν μού προτιμῶ ἔνα ἄλλον γορίλλαν ποὺ εἶδα νὰ πρωταγωνιστῇ εἰς κάποιαν παρισινὴν θεατρικὴν ἐπιθεώρησιν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς «μαύρης Ἀφροδίτης» Ζοζεφίνας Μπαΐκερ. Ἄλλα ἔκει, μέσα εἰς τὴν προβειὰ τοῦ γορίλλα ἐκινεῖτο ἔνας γνωστὸς Γάλλος ἥθιστοιδες τοῦ ἐλαφροῦ θεάτρου.

Τὰ κρανία τοῦ Νέαντερταλ

Ἐν τούτοις—θὰ μᾶς προβληθῇ τσως ἡ ἀντίρρησις—ὑπάρχει πειρὸν κρανίων τὰ πρῶτα τῶν ὅποιων ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὸ 1875 εἰς τὸ Νέαντερταλ τῆς Γερμανίας καὶ ἐξηκολούθησαν ν' ἀνακαλύπτωνται μέχρι τοῦ 1909 ὅπότε μάλιστα ἀνεκαλύφθη καὶ ἔνας ὀλόκληρος σκελετός. Πρόκειται πράγματι, περὶ ὑπολειμμάτων σκελετῶν, ὅλων ἀπολιθωμένων, ἀνηκόντων δὲ—ὅπις διεπίστωσαν αἵ ἔρευναι τῶν διαπρεπεστέρων ἀνθρωπολόγων—εἰς φυλὰς ἀνθρωπίνας δμοίας τῶν ὅποιων εὑρίσκομεν καὶ σήμερον. Τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ κρανία ἀντὶ τὸ εὐρεῖτεν εἰς τὸ Νέαντερταλ, προεκάλεσε ζωηρὰς συζητήσεις διότι παρουσίαζε χωρητικότητα 1220 κυβικῶν ἑκατοστομέτρων ἐνῷ τὰ κρανία τῶν πιθήκων παρουσιάζουν μέσην χωρητικότητα 500 κυβ. ἑκατ. καὶ τὰ κρανία τῶν ἀνθρώπων 1500 κυβ. ἑκατ. Αὐτὸς λοιπὸν ἐθεωρήθη εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ διάμεσον εἶδος ἄλλα πολὺ σύντομα διεπιστώθη ὅτι ἦ μέση χωρητικότης τῶν κρανίων τῶν σημερινῶν μαύρων (Ἀυστραλῶν, Νουθείων, Τασμανίων κ.λ.π) ὅπως τὴν καθώρισεν ὁ ιδρυτὴς τῆς σχολῆς τῆς ἀνθρωπολογίας Γάλλος σοφὸς Παῦλος

Μπροκά (Paul Proca, 1824—1880) πλησιάζει τὰ 1400 κυβ.
έκατ. διὰ τὸ ἄρρεν καὶ τὰ 1250 διὰ τὸ θῆλυ. Ἐπομένως χωρίς
νὰ καταφύγωμεν εἰς ἀπολιθώματα εἰμποροῦμεν νὰ εὔρωμε καὶ
σήμερα ζῶ ν ταν ἀνθρώπινα κρανία ὅμοια μὲ τὸ τοῦ Νέαν-
τερταλ καὶ ἀκόμη μὲ τὸ τῆς³ Ιάβας δεδομένου ὅτι ἀν κρίνωμεν
ἀπὸ τὸ ἐπίκρανον ποὺ περιεσώθη ἢ χωρητικότης τοῦ κρανίου
ἔκείνου (τοῦ δῆθεν δριθίου πιθηκανθρώπου) πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ
τὰ χίλια κυβικά ἔκατοστόμετρα.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἕως σήμερα ἴσχύουν—καὶ δὲν
ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅταν ἴσχύουν πάντοτε—ὅσα ἔγραψεν ὁ
Βίρχωβ εἰς τὰ 1889 εἰς τὴν «Ἀνθρωπολογίαν» του. «Ματαίως
—ἔλεγεν—οἱ ὅπαδοὶ τοῦ Δαρβινισμοῦ ἔξήτησαν παντοῦ τοὺς
κοίκους οἱ ὅποιοι ὤφειλαν νὰ συνδέσουν τὸν ἀνθρωπὸν μὲ τοὺς
πιθήκους. Μέχρι σήμερον ὁ καλούμενος πιθηκάνθρωπος δστις
ὑπετέθη ὅτι ἐκπροσωπεῖ τὸν ἔλλείποντα κρίκον δὲν κατεδέχθη νὰ
φανῇ. Οὔτε ἔνας σοβαρὸς ἐπιστήμων εἶναι δυνατὸν νὰ ἴσχυρι-
σθῇ ὅτι τὸν εἶδε... Κατώρθωσαν ἵσως μερικοὶ νὰ τὸν ἴδοῦν εἰς
τὰς ὄνειροπολήσεις των ἀλλ’ ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἀφυπνίσθη-
σαν δὲν τολμοῦν πλέον νὰ ἴσχυρισθοῦν ὅτι τὸν συνήντησαν. Καὶ
αὐτὴ ἀκόμη ἢ ἐλπὶς τῆς μελλοντικῆς ἀνακαλύψεως τοῦ «προαν-
θρώπου» εἶναι ἐκτάκτως ὑποθετική διότι δὲν ζοῦμε εἰς κόσμον
ὄνείρου καὶ ἰδανικότητος ἀλλὰ εἰς κόσμον πραγματικόν». ⁴ Απο-
δεικνύεται δηλαδὴ ὅτι εἶχεν ἀπολύτως δίκαιον ὁ μέγας Γάλλος
σοφὸς Κυβιέρος (1769—1832) ὁ ἴδρυτης τῆς συγκριτικῆς
ἀνατομίας καὶ τῆς παλαιοντολογίας ὅταν ἔλεγεν ὅτι παλαιον-
τολογικὸς ἀνθρώπος δὲν ὑπάρχει.

Σήμερα ὅχι πλέον ἢ θεωρία τοῦ Χαϊκκελ ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ
θεωρία τοῦ Δαρβίνου δὲν ἴκανοποιεῖ τὴν Ἐπιστήμην. ⁵ Αναγνω-
ρίζονται αἱ πολύτιμοι ὑπηρεσίαι τὰς ὅποιας αἱ ἐργασίαι τοῦ
Καρόλου Ροβέρτου Δαρβίνου προσέφεραν εἰς τὴν βιολογίαν,
παρατηρεῖται ὅμως ὅτι ὁ Δαρβινισμὸς δίδει τὴν βιολογικὴν
αἵτίαν δὲν ἔξηγεται ἐν τούτοις τὰς φυσικὰς αἵτίας τῆς βιολογικῆς
μετατροπῆς. Μᾶς λέγει, μὲ ἄλλους λόγους καὶ αὗτὸς τὸ κλασσι-
κόν: *ignoramus et ignorabimus*=ἄγνοοῦμεν καὶ θ³ ἄγνοήσω-

μεν. Δηλαδή μόνοι μας είμεθα άνίκανοι νὰ λύσωμεν τὸ πρόβλημα. "Ἐνας μάλιστα ἀπὸ τοὺς ἐνθερμοτέρους διπαδοὺς τῆς ἔξελίξεως ὁ Ἀγγλος φυσιοδίφης Ἀλφρέδος Ρῶσσελ Οὐάλλας (Wallace 1823---1913) κηρύττει ὅτι εἰδικῶς ὁ ἀνθρωπός ἥτο ἀδύνατον γιὰ προέλθη ἐκ τῆς ἔξελίξεως καὶ ἡ ἐμφάνισίς του ὠφείλεται εἰς τὴν δημιουργικὴν παρέμβασιν ἀνωτέρας Δυνάμεως. "Αν τώρα ὁ Δαρβινισμὸς καὶ μάλιστα ὅχι ὁ γνήσιος, ὁ ἀρχικός, ἀλλ' ὁ παρεφθαρμένος ἀπὸ τὸν ἀκρατον ὑλισμὸν τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ ἔχῃ «πέρασιν» εἰς τὴν Ἑλλάδα, αὐτό, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ δεδομένου ὅτι ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς «σοφοὺς» τῆς χώρας μας ἀργοῦν ὑπερβολικὰ νὰ πάρουν εἴδησιν τοῦ τὸ γίνεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον.

Η ἔξαιρετικὴ θέσις τοῦ ἀνθρώπου

Καὶ τώρα, μὲς ἐπανέλθωμεν ἐκεῖ ὅποτε τὴν δημιουργίαν πράγματι εἰς τὸν ἀνθρωπὸν ἔξαιρετικὴ θέσις, ἰδιαίτερον προνόμιον ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν τοῦ Σύμπαντος. "Ἡ κυριωτέρα διαφορὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ κτῆνος ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅν σκεπτόμενον καὶ λογικόν." Οἱ διπαδοὶ τοῦ ιστορικοῦ ὑλισμοῦ—ὅν διποῖς εἶναι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ὅτι ἥτο ὁ μονισμὸς τοῦ Χαῖκκελεῖς τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐνάτου—ἔχουν φυσικά, ἀντίθετον γνώμην. "Ισχυρίζονται ὅτι ἐπειδὴ αἱ κοινωνίαι τῶν ἀνθρώπων ἔξελίσσονται, ἀντιθέτως πρὸς τὰς κοινωνίας τῶν ζῴων αἱ διποῖαι μένουν ἀνεξέλικτοι, ἐπειδὴ μὲ ἄλλους λόγους οἱ ἀνθρωποὶ εἶναι προηγμένα κοινωνικὰ ζῷα, ἀνακαλύπτουν διαρκῶς νέα ἐργαλεῖα καὶ ἐν ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα αὐτὰ εἶναι ἡ γλῶσσα, ὁ ἐναρθρός λόγος, τὴν διποίαν ἀνεκάλυψαιν ὅταν διεπίστωσαν ὅτι δὲν ἀρκοῦν αἱ ἀναρθροὶ κραυγαὶ πρὸς συνεννόησιν διὰ τὸν καταμερισμὸν τῶν ἐργών. "Οταν μὲ ἄλλους λόγους ὁ προάνθρωπος, ἡ ὅρθιος πιθηκάνθρωπος, προήχθη εἰς ἀνθρωπὸν τότε μαζῇ μὲ τὰ διάφορα ἄλλα (ὅπλα, ἐνδύματα, καλλιεργητικὰ τῆς γῆς ἐργαλεῖα) «κατεσκεύασε» καὶ τὸν ἐναρθρὸν λόγον. "Αλλ' ἐν πρώτοις—ὅπως εἴδομεν—δὲν ὑπάρχει ἐπιστημονικὴ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ὁ ἀνθρωπός κατάγεται

ἀπὸ τὸ κτῆνος. Ἐπειτα—καὶ αὐτὸς εἶναι τὸ σπουδαιότερον—τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς ἐφεύρεσιν οὐκ εἰσὶ οἱ σημαίνει ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς σκέπτεται καὶ ἡ σκέψις εἶναι ἀπόδειξις τῆς λογικότητός του. Αὐτὸς εἶναι τὸ προνόμιον τοῦ ἀνθρώπου τὸ διποῖον δὲν ἔχουν ἄλλα ζῶα. Αἱ κοινωνίαι τῶν μελισσῶν καὶ τῶν μηρυκῶν εἶναι πολὺ τελειότερα ὡργανωμέναι ἀπὸ πολλὰς καὶ σημειωνάς ἀκόμη κοινωνίας ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις δὲν ἔκαμαν ποτὲ ἐφεύρεσιν κανενὸς ἐργαλείου οὔτε ἔχουν ἀνάγκην ὁργάνου συνεννοήσεως μεταξύ των. Διὰ νὰ κάμῃ ὁ ἀνθρωπὸς, ἐν ἀναλογίᾳ, τὴν ἐργασίαν ποὺ κάμνουν τὰ μελίσσια καὶ τὰ μηρυκια ἄλλα ἀκόμη καὶ τὰ πουλιὰ ποὺ κτίζουν τὶς φωληές των, πρέπει νὰ καταγίνῃ ἐπὶ πολὺ μὲ σχέδια, ὑπολογισμούς, λογαρίθμους, πρέπει δὲ νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ σοφός καὶ ἴκανὸς ὁ ἀνθρώπος ποὺ θὰ διδηγήσῃ ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους μίαν στρατιὰν συναρμόζωπων του δπως βλέποιε νὰ πετοῦν στρατιὰι τῶν πουλιῶν ὅταν μεταναστεύουν. Πρέπει νὰ εἶναι ἴκανὸς νὰ καταρτίσῃ ἐπιτελικὰ σχέδια. Ἀλλὰ τὰ μελίσσια, τὰ μηρυκια, τὰ πουλιά, δὲν ἔχουν καμμίαν ἴκανότητα ἐφευρέσεως διαρκῶς νέων ἐργαλείων, δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην εὑρυτέρας μεταξύ των συνεννοήσεως διότι ἐνεργοῦν ἐξ ἐνστίκτου, κάμνουν πάντοτε τὰς ἴδιας κινήσεις, τὴν ἴδιαν μηχανικὴν ἐργασίαν, δὲν ἔχουν λογικὴν φύσιν, στεροῦνται ἵδεων. Οἱ πίθηκοι ἔχουν πλήρη φωνητικὴν συσκευὴν ἄλλα δὲν διμιλοῦν διότι δὲν ἔχουν ἴδεας νὰ ἐκφράσουν. Ἀκόμη καταφανεστέραν ἀπόδειξιν ἔχομεν εἰς τοὺς παπαγάλους. Εἰμποροῦν νὰ μάθουν νὰ λέγουν διτι θέλομεν, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἔχουν συναίσθησιν τοῦ τὸ λέγουν. Ἐν εἶχαν συναίσθησιν, ἀν εἶχαν ἴδεας νὰ ἐκφράσουν, θὰ ἦσαν ἴκανοι—ἄφοῦ εἶναι προκισμένοι μὲ τόσον ἀρτιον φωνητικὸν σύστημα—νὰ λέγουν διτι θὰ ἤθελαν αὐτοί. Τί νὰ ποῦν δμως, πῶς νὰ ἐφεύρουν τὸν ἔναρθρον λόγον, ἀφοῦ στεροῦνται ἴδεῶν;

Ἐὰν προσέξωμεν τὰ διντα ποὺ ζοῦν ἐπάνω εἰς τὸν πλανήτην μας, τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν μὲ ἄλλους λόγους, θὰ διακρίνωμεν τρεῖς κατηγορίας. Τὸ βασίλειον τῶν φυτῶν ποὺ ἀποτελεῖται ἀναμφισβήτητως μόνον ἀπὸ οὐλην. Τὸ βασίλειον τῶν ζωῶν

ποὺ τὸ διακρίνει ἔκτὸς τῆς ὕλης καὶ ἡ νόησις, μηχανικὴ ὅμως καὶ ἐξ ἐνστίκτου. Τὸν ἄνθρωπον τέλος, ὁ ὅποιος ἔκτὸς τῆς ὕλης καὶ τῆς νοήσεως ἔχει τὸ θεῖον δῶρον τῆς σκέψεως, δηλαδὴ τοῦ λογικοῦ. Εἶναι προϊκισμένος μὲ διανοητικὰς ἴδιότητας μὲ νοήματα καὶ συναισθήματα, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν καμιάν σχέσιν μὲ τὴν ὕλην ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἀποτελεῖται τὸ σῶμα του. Πάλιν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν θὰ μᾶς ποῦν οἱ ὕλισται ὅτι ἡ σκέψις τοῦ ἀνθρώπου, τὸ λογικόν του, τὰ νοήματα καὶ τὰ συναισθήματα του εἶναι ἀπλῶς ποικίλαι κινήσεις τῶν μορίων τοῦ ἐγκεφάλου. Καὶ ἐπειδὴ μὲν ὑπάρχει στενὴ σχέσις μεταξὺ διανοίας καὶ ἐγκεφάλου εἶναι ἀναμφισβήτητον, αὐτὸν ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι διάνοια καὶ ἐγκέφαλος ταυτίζονται. Ἡ διάγοια μας διὰ νὰ λειτουργήσῃ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον, ἀλλὰ ἡ πνευματικὴ ὑπόστασις τοῦ ἑαυτοῦ μας εἴμπορει νὰ ὑπάρξῃ καὶ χωρὶς τὴν ὕλην τοῦ σώματος καὶ ὑπὸ διαφορετικὰς συνθήκας—ὅ πνευματικὸς ἑαυτός μας ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ὕλην—νὰ λειτουργήσῃ κατὰ διαφορετικὸν τρόπον. Ἡ πνευματική μας αὐτὴ ὑπόστασις εἶναι ἡ ψυχή. εἶναι ἡ πνοὴ τοῦ Θεοῦ τὴν ὅποιαν ὁ Ἰδιος ὁ Δημιουργὸς ἐνεφύσησεν εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἑαυτοῦ μας ποὺ δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ὕλην διότι ἐκπιρρεύεται ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ εἰς αὐτὸν θὰ ἐπιστρέψῃ.

Αἱ ψυχικαὶ ἔρευναι

Τὰ τελευταῖα—τὰ τελευταιότατα μᾶλλον—αὐτὰ χρόνια ἀνεφάνη μία νέα Ἑπιστήμη, ἡ τῶν ψυχικῶν ἔρευνῶν, ἡ ὅποια ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν εἰς ὅλας τὰς χώρας συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ὅποια βεβαίως πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸν ψευδοπνευματισμὸν καὶ ἀλλας ἀγνοτείας. Παρέστην εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τῶν ψυχικῶν ἔρευνῶν τὸ συνελθὸν εἰς τὰς Ἀθήνας εἰς τὰ 1930 καὶ ἥκουσα σοφοὺς ἐπιστήμονας παγκοσμίου κύρους, ἀντιπροσωπεύοντας ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας τῆς γῆς, νὰ συζητοῦν διὰ τὸ συνταρακτικὸν πρόβλημα τῆς ἐπιβιώσεως (*le problème troublant de la survie*).

Πρόκειται φυσικά, ὅχι περὶ τοῦ ἐμνολογικοῦ ἡ ιατροδικα-

στικοῦ ὅρου τῆς ἐπιβιώσεως ἀλλὰ περὶ τῆς ἐπιβιώσεως τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος. Πρόγματι μερικοὶ κλάδοι τῶν ψυχικῶν ἔρευνῶν καὶ εἰδικώτερον ἕνας κλάδος των, ἡ Ψυχομετρία, ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων καθαρῶς ἐργαστηριακῶν—διὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε αὐτὸν τὸν ὅρον— χωρὶς καμμίαν θρησκευτικὴν προκατάληψιν, χωρὶς καμμίαν ἐπὶ τὸ πνευματικώτερον τάσιν, ἀλλ᾽ ἀπεναντίας μὲ βάσιν πάσης ἔρευνης τὴν ἐκ τῶν ὑλικῶν δεδομένων πεῖραν καὶ παρατήρησιν, ἀποδεικνύει πειραματικῶς ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς ἔχει μέσα του κάτι τὸ ὑπεράνθρωπον, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὰς ἀβύσσους τῆς κοσμογονίας καὶ τὸ κάτι αὐτὸν εἶναι μέρος τοῦ Δημιουργικοῦ στοιχείου τοῦ ἀπείρου, τοῦ ἀΐδίου, τοῦ πανσθενοῦς, τῆς ὑπερτάτης ἐπιγνώσεως. Ο ἀνθρωπὸς βλέπει ὅτι εἶναι. Ἐννοεῖ ὅτι ἄλλοτε ἦτο, καὶ διερωτᾶται ἢν τὰ εἶναι ἀρά γε ἀκόμη μίαν φοράν. (Ψυχικαὶ Ἐρευναὶ, τεῦχος Μαρτίου 1930).

Διὰ λογαριασμὸν μας δὲν εἴχομεν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς βεβαιώσεως τῆς νέας Ἐπιστήμης καὶ ἢν ὑποτεθῇ ὅτι ἔβεβαίωνε τὸ ἀντίθετα δὲν θὰ ἐκλονίζετο διόλου ἡ πεποίθησίς μας εἰς τὴν ὑπαρξιν Θεοῦ-Δημιουργοῦ καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἄλλὰ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ διέδουν—διότι ἡ ψυχομετρία ἀπλῶς διαβλέπει— τὴν Ἀλήθειαν τόσοι σοβαροὶ ἐπιστήμονες; Ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως διμολογοῦμεν τὴν χρησιμότητα τῶν ψυχικῶν Ἐρευνῶν πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ ἀληθινὴ Ἐπιστήμη καὶ ὅταν εἶναι ἐντελῶς ἀσχετος καὶ ὅταν ἀκόμη ἀποκειρᾶται νὰ ταχθῇ ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν Θρησκείαν, ὅδηγεῖ ἐν τούτοις πάντοτε εἰς τὸν Θεόν.

**Θυητὸν σῶμα
καὶ ἀθανάτος ψυχὴ**

“Ο ἀνθρωπὸς λοιπὸν ἔχει ἔξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὸ Σύμπαν, ἔχει εὑρείας ἴκανδητας αἱ ὅποιαι ἔδόθησαν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Δημιουργόν, ἔχει ἔμφυτον πίστιν ὅτι τὸ ἐγώ του δὲν θὰ ἐκλείψῃ μαζῇ μὲ τὸ φθαρτόν του σῶμα. “Ολα αὐτὰ εἶναι (ἀποδείξεις) τῆς ἐνότητος σώματος καὶ ψυχῆς, θνητοῦ σώματος καὶ ἀθανάτου ψυχῆς. Εἰς ὅσους ἵσχυείται ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου συναπτύσσεται καὶ συνωριμάζει μὲ τὸ σῶμα ἔχομεν ν”

ἀπαντήσωμεν ὅτι ὡς εἶναι πειραματικῶς ἀποδεδειγμένον—καὶ δلكοι μας γνωρίζομεν τέτοια περιστατικὰ—εἰμπορεῖ μέσα εἰς καχεκτικὸν καὶ ἀποξηραμένον σῶμα νὰ ἔνοικῇ δρόσερὰ καὶ ρωμαλέα διάνοια, εἰμπορεῖ ἥ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου νὰ διατηρηθῇ ἀκμαιοτάτῃ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν θανατηφόρου ἀσθενείας, μέχρις αὐτῆς τῆς στιγμῆς τοῦ θανάτου. Ἡ βαθμιαῖα λοιπὸν παρακμὴ τοῦ σώματος δὲν συνεπάγεται πάντοτε καὶ παρακμὴν τοῦ πνεύματος καὶ ὁ ἐγκέφαλος ἀκόμη ἀν προσβληθῇ βλέπομεν συχνὰ τὴν διάνοιαν, τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχήν, νὰ κάμνῃ ὅτι εἰμπορεῖ διὰ νὰ μᾶς δεῖξῃ ὅτι αὐτὴ ὑπάρχει καὶ ζῇ τὴν χωριστήν της ζωὴν. Τὴν παρωμοίασαν ἐπιτυχέστατα μὲ φαδιοτηλεγραφητὴν εὐρισκόμενον ἐπὶ πλοίου ταξιδεύοντος ἐν μέσῳ τοῦ ὥκεανοῦ. Τὸ μηχάνημά του, ὁ πομπός, εἶναι τὸ μόνον μέσον μὲ τὸ δποῖον ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν ἔξω κόσμον. "Ἄν τὸ μηχάνημα αὐτὸν ὑποστῆ βλάβην, τὰ εηλεγραφήματα ποὺ διαβιβάζει θὰ εἶναι συγκεχυμένα.

"Ο φαδιοτηλεγραφητὴς θὰ κάμῃ ὅτι εἰμπορεῖ διὰ νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ ὅτι ὑπάρχει καὶ ζῇ. Αἱ εἰδήσεις του θὰ μᾶς φθάσουν κομματιασταί, συγκεχυμέναι καὶ εἰς τὸ τέλος, ὅταν τὸ μηχάνημα καταστραφῇ ἐντελῶς, δὲν θὰ τὰς λαμβάνωμεν διόλου. Τὸ ὅτι ὅμως λόγῳ τῆς καταστροφῆς τοῦ μηχανήματος δὲν λαμβάνομεν καμμίαν εἴδησιν ἀπὸ τὸν φαδιοτηλεγραφητὴν δὲν σημαίνει ἀναγκαίως ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπαυσε νὰ ὑπάρχῃ. "Ο πρό τινος ἀποθανῶν μέγας σοφὸς καὶ ἐφευρέτης Θωμᾶς "Εδισον παρέβαλλε τὴν ψυχὴν μὲ τὸ ἐπιτελεῖον ἐνὸς πλοίου ποὺ κυβερνᾶ ἀπὸ τὴν γέφυραν τὸ δὲ σῶμα μὲ τὸ κυβερνώμενον πλοῖον. "Οπως εἰμπορεῖ νὰ καταστραφῇ τὸ πλοῖον καὶ νὰ ἐπιζήσῃ ὁ πλοίαρχος, ἐτσι εἰμπορεῖ νὰ ἐκλείψῃ τὸ σῶμα καὶ νὰ παραμείνῃ ἥ ψυχή. "Αλλως τε τὸ σῶμα μας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μας, δὲν εἶναι ποτὲ τὸ ἴδιον. Τὰ ἐξωτερικὰ κύτταρα ἀνανεώνονται εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς οἰανδήποτε ἥλικίαν, νεαράν, ὕριμον ἥ γεροντικήν, τόσον γρήγορα ὥστε νὰ εἰμπορῇ κανεὶς νὰ πῇ ὅτι τὸ σῶμα μας εἶναι ἐντελῶς ἄλλο μετὰ παρέλευσιν ἐβδομάδων, δχι κάν μηνῶν. Τὰ ἐσωτερικὰ κύτταρα καὶ μάλιστα τὰ κύτταρα τῶν εὐγενῶν ὅργάνων, ἴδιως τοῦ ἐγκεφάλου, δὲν ἀνανεώνονται μὲ τὴν ἴδιαν

ταχύτητα, είναι ὅμως γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι μεταβάλλονται καὶ αὐτά. Ἐν τούτοις ὁ ἡθικὸς ἑαυτός μας, τὸ πνευματικὸν ἔγω μας μένει τὸ ὕδιον μολονότι τὸ ὑλικόν μας σῶμα ἀδιακόπως ἀλλάσσει ἐφ' ὅσον ζοῦμε. Ὁπως λοιπὸν μέσα εἰς τὸ διαρκῶς μεταβαλλόμενον σῶμα τὸ πνεῦμα μένει τὸ ὕδιον, ἔτσι καὶ ὅταν τὸ σῶμα ἔκλείψῃ ἐντελῶς διὰ τοῦ θανάτου τὸ πνεῦμα εἰμπορεῖ νὰ ἔξακολουθήσῃ νὰ ζῇ καὶ νὰ ὑπάρχῃ. Άλλα ὅταν λέμε ὅτι τὸ σῶμα «ἔκλείπει» διὰ τοῦ θανάτου δὲν εὑρισκόμεθα ἐντὸς τῆς πραγματικότητος, δὲν λέμε τὴν ἄλληθειαν. Ἡ Ἐπιστήμη σήμερον ἀποδεικνύει ὅτι τίποτε δὲν χάνεται εἰς τὴν Φύσιν. Τὸ κερὸ ποὺ λυώνει μετατρέπεται εἰς αἰθάλην καὶ δὲν ἔνθυμοῦμαι τί ἄλλο, ἄλλαζει δηλαδὴ ἡ ταξινόμησις τῶν μορίων ἄλλα κανὲν ἀπὸ αὐτὰ δὲν χάνεται, «οὐδὲν ἀπόλλυται». Μερικοὶ προσθέτουν ὅτι «καὶ οὐδὲν δημιουργεῖται». Ἐναλλάσσεται μόνον ἀδιάκοπα ἡ ταξινόμησις τῶν μορίων τῆς ὕλης, ἡ χιονοστοιβὰς μετατρέπεται εἰς ρυάκιον ἢ ποταμόν, ἄλλα ἢ ὕλη ἀπὸ τὴν δροῦσαν ἀπετελεῖτο δὲν ἔξαφανίζεται. Τὸ «οὐδὲν ἀπόλλυται» εἶναι εὔκολον νὰ τὸ καταλάβωμε. Τὸ «οὐδὲν δημιουργεῖται» τὸ ἀντιλαμβανόμεθα μόνον μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἔδημιουργήθη ἥδη ὅτι ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ καὶ ἔκτοτε ἰσχύουν ὠρισμένοι νόμοι ρυθμισθέντες ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ ἔδημιούργησε. Ἐτσι φυτεύομε ἓνα κουκοῦτσι καὶ βγαίνει ὀλόκληρο δένδρο μὲ πλῆθος καρπῶν ἢ ἀπὸ τὴν ἔνωσιν ἐνὸς ζώου ἀρρενός καὶ ἐνὸς θῆλεος παράγονται ἄλλα ζῶα ὅμοιά των καὶ μεγαλώνουν καὶ ἀναπαράγουν καὶ αὐτά. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν—διὰ νὰ μὴ μακρηγοροῦμε μὲ τὰς παρεκβάσεις—ὅταν τὸ σῶμα μας ἀποθάνῃ, τὰ μόρια τῆς ὕλης ποὺ τὸ ἀποτελοῦν ταξινομοῦνται κατ' ἄλλους συνδυασμοὺς (τέφρα, κόνις) καὶ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις μεταβάλλονται εἰς ἄλλας φυσικὰς δυνάμεις καὶ τί ποτε δὲν χάνεται, καταλήγομεν εἰς τὸ λογικὸν συμπέρασμα ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ δροῦσον, ὥπως καὶ πειραματικῶς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰς ψυχικὰς ἔρεύνας, δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ μόρια εἰς τὰ δροῦσα νὰ εἰμπορῇ νὰ διαλυθῇ ὥπως τὸ σῶμα, δὲν ὑπόκειται εἰς τὸ φαινόμενον ποὺ ἀποκαλοῦμεν θάνατον, ἔπομένως τὸ πνεῦμα δύναται νὰ ἐπιζῇ αἰωνίως. Τὸ ἐλεύ-

θεόν λοιπὸν πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἐπιτέῇ πάντοτε τοῦ ἔκάστοτε ἀφανιζομένου—ὅπως ἐξεθίσαμεν—σώματος, εἶναι δὲ κυρίαρχος. Τὸ πνεῦμα ἔξουσιάζει τὸ σῶμα, τὸ χρησιμοποιεῖ ὡς μέσον, ὡς ὅργανον διὰ τοῦ ὅποίου ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου. Καὶ ἐνῷ τὰ ἄλλα ὅπα δὲν ἔχουν παρὰ μίαν πολὺ περιωρισμένην νόησιν ποὺ βασίζεται εἰς τὸ «ἔνστικτον» καὶ διὰ αὐτὸν οὔτε προοδεύουν, οὔτε δημιουργοῦν (τὰ σκυλιά, οἱ λύκοι, τὰ λεοντάρια κ.λ.π. ἔχουν σήμερον τὰς ἴδιας καὶ ἀπαραλλάκτους ἴκανότητας ποὺ εἶχαν πρὸ χιλιάδων χρόνων) δὲ ἀνθρωπος ἔχει διανόησιν, πνεῦμα δηλαδή, κάτι, ποὺ διαρκῶς τελειοποιεῖται, ποὺ ποιεῖ πληρεστέραν τελειότητα, μίαν τελειότητα ποὺ ἔργονται καλά ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὴν εῦρῃ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ ἐν τούτοις δὲν παύει νὰ τὴν ἐπιδιώκῃ προφανῶς διότι διαιτησθεῖται διὰ τὴν εὗρον ἄλλοιν ὅταν ἥ πνευματικὴ ὑπόστασις—ἥ ψυχὴ—ἔλευθερωθῆ ἀπὸ τὸ ὑλικὸν περιβάλλον τοῦ σώματος.

Θού μόνος πρόδειπτος τῆς ὑπάρχεως τῆς ἀθανάτου ψυχῆς καὶ μόνον τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν παύει νὰ ἐπιδιώκῃ αὐτὸ τὸ καὶ τὸ ποὺ γνωρίζει ἐν τούτοις πολὺ καλά ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν ὑλικὸν κόσμον μέσα εἰς τὸν ὄποιον ζῆι καὶ κινεῖται.

Διὰ νὰ καταλάβωμε καλλίτερα τὴν σχέσιν ψυχῆς καὶ σώματος
ἄς φαντασθοῦμε τὴν ψυχὴν σᾶν μιὰ ὑπέροχη ἀρμονία. Ὁπως ἔνα
μουσικὸ κομμάτι τοῦ Μπετχόβεν λ.χ. τοῦ Σοῦμπερτ, τοῦ Βάγνερ.
Αὗτὴ ἡ ἀρμονία ὑπάρχει καὶ εἶναι ἀθάνατη. Εἶναι τὸ πνεῦμα.
Ἄδυνατον δικινέας νὰ ἐκδηλωθῇ νὰ τέρψῃ, νὰ συγκινήσῃ, νὰ ὠφελήσῃ
νὰ ἔξυπνηρετῇ σὺ, νὰ κάμῃ ἔργον ἀγάπης, χωρὶς τὴν ὕλην.
Χρειάζεται—ἄς ποῦμε—ἔνα βιολί καὶ ἔνα βιολιστὴν φυσικά.
Αὗτὸ εἶναι τὸ Σῶμα. Ὁσον καλλίτερη εἶναι ἡ ὕλη τόσον ἀρτι-
ωτέρα ἀποδίδεται ἡ ἀρμονία. Αὗτὴ εἶναι ἡ ἴδια πάντα, ἀλλὰ
ἔνα καλὸ βιολί τὴν ἀποδίδει καλλίτερα. Μ' ἔνα ἐλεεινὸ βιολὲ
εἰμπορεῖ νὰ φανῇ ἀπαισία καὶ νὰ βλάψῃ ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ.
Ἡ ψυχή, λοιπὸν χρειάζεται ἀρτιον σῶμα. Νοῦς ὑγιὴς ἔν σώ-
ματι ὑγιεῖ. (Ὑπάρχουν, φυσικὰ ἔξαιρέσεις. Ὁπως ἔνας ἔξαιρε-

τικὸς δεξιοτέχνης, ἕνας μεγάλος «βιρτουόζος» κατορθώνει νὰ μᾶς συγκινήσῃ καὶ νὰ μᾶς τέρψῃ ἀκόμη καὶ μ' ἔνα πανάθλιον βιολί, ἔτσι καὶ μία ἔξαιρετικὴ διάνοια εἰμπορεῖ νὰ ἐκδηλωθῇ ἀνάμεσοῦ ἀπὸ ἔνα πανάθλιον καὶ ἀσθενέστατον σῶμα). Τὸ ὑπέροχον ὅμως βιολί—τὸ «Στραντιβάριον» διὰ ν' ἀναφέρωμε τὴν πλέον ἐκλεκτὴν καὶ σπανίαν σήμερον «μάρκαν»—φθείρεται, καταστρέφεται ὡς ὄλικόν, σπάζεται, δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἡ Ἀρμονία ποὺ ἔζησε μαζῆ του, ποὺ ὑπῆρχε ἐτησίη σε μαζῆ του, λυπᾶται ποὺ τὸ χάνει. Λυπᾶται αὐτὴ ἥ ἀθάνατη διότι χάνεται τὸ θνητόν, τὸ ὄλικόν. Πόσον ὠραῖα ἐκδηλώνει ἥ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία τὸ συναίσθημα αὐτὸν μὲ τὰς ποιητικὰς φράσεις : »Οἶον ἀγῶνα (πόσιην λύπην) ἔχει ἥ ψυχὴ χωριζομένη ἐκ τοῦ σώματος. Οἵμοι, πόσα δάκρυα, τότε... πρὸς τοὺς ἀγγέλους τὰ ὅμματα στρέφουσα ἀπρακτα καθικετεύει. Πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὰς χεῖρας ἔκτείνουσα οὐκ ἔχει τὸν βοηθοῦντα». Καὶ μὴ ἔχουσα ποὺ ἀλλοῦ νὰ στραφῇ στρέφεται πρὸς Ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔστειλεν εἰς τὸν κόσμον καὶ Τὸν καθικετεύει νὰ τὴν δεχθῇ πάλιν κοντά Του. Ἡ ψυχὴ ποὺ ἔζησε μὲ τὸ Σῶμα, τὸ ἔχρησιμοποίησε διὸ ἔργα καλωσύνης καὶ ἀγάπης εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, τὸ εἶχεν ὡς τὸν πιστότατόν της φίλον λυπᾶται, αὐτὴ ἥ ἀθάνατος, ὅταν χωρίζεται ἀπὸ τὸ θνητόν της περιβάλλον. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ λυπηθῇ ; Μᾶς συμβαίνει νὰ κλαῖμε διότι φρεύγομε ἀπὸ ἔνα σπίτι ὅπου κατοικήσαμε μερικὰ χρόνια. Πῶς ν' ἀφίσῃ χωρὶς λύπην ἥ Ψυχὴ τὸ Σῶμα μέσα εἰς τὸ ὅποιον ἔζησε δλόκληρη ζωὴν ; Πρόσκαιρος, προφανῶς λύπη ἀλλὰ τόσον φυσική. Διὰ νὰ καταλάβωμε τελείως οἱ ἀνθρώποι τὸ μυστήριον αὐτὸν—ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μυστήρια ποὺ μᾶς περιβάλλουν—θὰ ἐπρεπε νὰ εἴμεθα μόνον πνευματικοί. Ἄλλὰ δὲν εἴμεθα... Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου δεσμεύεται ἀπὸ τὴν ὄλην ποὺ τὸ περιβάλλει, ἕως τὴν στιγμὴν ποὺ ἐλευθερώνεται ἀπὸ αὐτήν. Δὲν εἶναι ὅμως ἥ ὄλη, τὸ σῶμα, δεσμωτήριον τῆς ψυχῆς. Εἶναι κατοικία της, ναός της. Πνεῦμα καὶ ὄλη μαζῆ—ό Ἀνθρωπος—εἰμποροῦν νὰ κάμουν τόσα ὠραῖα ἔργα εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ποὺ προσωριγῶς κατοικοῦμε.

Ἔλθεν ἥ στιγμὴ νὰ γίνωμεν καὶ ἡμεῖς ὅπαδοὶ τῆς ἐξελί-

ξεως—θὰ ἔξηγήσωμεν ἀμέσως ποίου εἴδους ἔξελιξιν ἐννοοῦμεν— καὶ νὰ ἔρωτήσωμεν. «Ιποῖον σκοπὸν ἔχει ἢ ἔξελιξις; διὰ ποῖον λόγον ἐν Σύμπαν ἀποτελούμενον ἀπὸ ὕλην νεκρὰν ἐπρεπε νὰ παραγάγῃ κάποτε ζωὴν;»

‘Ο ἀνθρώπος τὸ ἀνώτατον τῶν δημιουργημάτων τοῦ Πλάστου.

“Η ἀπάντησις ἔρχεται φυσικὴ ἐπειτ” ἀπὸ ὅσα ἔξεθέσαμεν. Μᾶς τὴν δίδει ἢ ὥπαρξις τοῦ ἀνθρώπου, ὃ δποῖος εἶναι τὸ ἀνώτατον τῶν δημιουργημάτων ὅχι μόνον ἐπὶ τοῦ μικροῦ μας πλανήτου, ὅλα, καθ’ ὃσον γνωρίζομεν, ἐπὶ οὖνδήποτε πλανήτου. Ἐπομένως ἢ ἔξελιξις θὰ ἐπρεπε νὰ ἔχῃ τὸν Θεὸν ως αἴτιον καὶ τὸν ἀνθρώπον ὃς σκοπόν της. Ἐὰν δημος ὁ ἀνθρώπος (ἢ ἀνθρώπτης) πρόκειται νὰ ἐκλείψῃ μαζῆ μὲ τὸ ὕλικὸν σύμπαν (εἴπομεν δὲ ὅτι πιστοὶ καὶ ἀπιστοὶ εἴμεθα σύμφωνοι ως πρὸς τὸ ὅτι κατέποτε θὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος, ἢ πλήρης δηλαδὴ καταστροφή, τοῦ ὕλικοῦ σύμπαντος) ἢ ὅλη ἔξελιξις ἢ δποία ἐφυάσε μὲ αὐτὸν εἰς τὸ τελικόν της κατάντημα δὲν θὰ ἔχῃ σταθερὸν ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ ἔνα ματαθής ἔνα πρόσκαιρον ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι ἀξιοντοῦ αἰωνίου Θεοῦ. Ὁ ἀνθρώπος δημος εἶναι, δπως νομίζω ὅτι ἀπεδείξαμεν, ἀθάνατος. Ἡ γῇ αὐτὴ μὲ τὸ παράδοξον μῆγμα της τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι δικαστήλιος τόπος δοκιμασίας καὶ μορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος του. Ὅσοι ἀνθέξουν εἰς τὰς δοκιμασίας τῆς προσκαίρου αὐτῆς ζωῆς σφυρηλατοῦν τὸν χαρακτῆρα των σύμφωνα μὲ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ γίνονται τέλειοι, ως τέλειοι δὲ ἐπιστρέφουν πλησίον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν δποῖον ἔξεπορεύμησαν, διότι ὁ Θεὸς θέλει νὰ περιβάλλεται ἐφεξῆς ἀπὸ τελείους, ἀθανάτους δέ, ἀνθρώπους. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ ἔξελιξις ὀδηγεῖ εἰς σταθερὸν ἀποτέλεσμα, ἀξιον καθ’ ὅλα τοῦ ἀθανάτου Θεοῦ. Αὐτὸ δὲν οἶσε προφανῶς διαπόστολος Παῦλος ὅταν ἔγραψε πρὸς τοὺς Ἐβραίους «οὐκ ἔχομεν ὡδε μενουσαν πόλιν ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν». Καὶ αὐτὴ εἶναι ἢ ἀπάντησις εἰς τὸ ἔρωτημα ποὺ ἔθέσαμεν εἰς τὴν ἀοχὴν τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ. «Διατὶ δι Θεὸς ἔδημιούργησε τὸν ἀνθρώπον

ΕΡΓΑΛΗΝΟ ΕΡΕΥΝΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΛΕΤΣΙΟΥ

τόσον διαφορετικὸν ἀπό τὰ ἄλλα ζῷα καὶ κατ' εἰκόνα καὶ ὅμοιωσιν ἴδικήν Του; τί ἀνάγκην τὸν εἶχε;» Ὡ φύσις σύμφωνα μὲ δῆσα ἔξεθέσαμεν εἶναι ἔνα μέσον προσωρινὸν καὶ ἐδημιουργήθη πρὸς ἔνα σκοπὸν μόνιμον, παντοτεινόν, αἰώνιον. Σκοπὸς εἶναι τὸ νῦν ἀποβῆται ὁ ἀνθρωπὸς ἀξεῖος νὰ μετάσχῃ τῆς ἀθανασίας τοῦ Δημιουργοῦ του. Ὁ Θεὸς ἡμέλησε νὰ περιβάλλεται ἀπὸ ὅντα πνευματικὰ ἀξιαὶ νῦν ἀτενίζουν τὸ μεγαλεῖον Του. Διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς ἐδημιουργησε τὸν ἀνθρωπὸν—ὅν ἐλεύθερον—τὸν ἐφωδίασε μὲ ἀνάλογον περιβάλλον—τὸν ὑλικὸν κόσμον—διὰ τὴν ἡθικήν του ἀγωγὴν καὶ ἔτσι ὁ ἀνθρωπὸς εἰμπορεῖ νὰ γίνῃ, ἀν θέλῃ, ἀγαθὸς σύντομως ὁ Δημιουργός του καὶ νὰ τελειοποιηθῇ γενόμενος μέτοχος τῆς τελειότητος τοῦ Θεοῦ. Αἱ ψυχικαὶ ἔρευναι μᾶς λέγουν ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς βλέπει ὅτι εἶναι, ἔννοεῖ ὅτι ἄλλοτε ἥτο καὶ διερωτᾶται ἀν θὰ εἶναι ἀριστερά γε ἄλλην μίαν φοράν. Ὡμεῖς δὲν διερωτῶμεθα, ἀλλὰ πιστεύομεν ἀκραδάντως, ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς θὰ εἶναι, ἀν θέλῃ, μέτοχος τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς τελειότητος τοῦ Δημιουργοῦ του. Καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιβιώσεως τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος δὲν εἶναι διὸ ἡμᾶς διόλου «συνταρακτικὸν»—ὅπως ἔχαρακτηρίσθη ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἐπιστήμονας τοῦ ἐν Ἀθήναις διεθνοῦς συνεδρίου τῶν Ψυχικῶν Ἐρεύνων εἰς τὰ 1930—ἀλλ᾽ ἀπεναντίας, χάρις εἰς τὴν λύσιν τὴν δύοιαν εὑρίσκομεν μὲ τὴν στοιχειώδη λογικὴν καὶ καλὴν πίστιν, ἀποβαίνει ἐνισχυτικὸν καὶ παρήγορον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

ΕΡΓΑΛΙΑ ΡΙΟΥΤΗΣ ΚΑΘΗΓΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΠΕΤΣΙΟΥ

Πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν ἡθικὸν νόμον καὶ πῶς, χάρις εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Δημιουργοῦ του, εἰμπορεῖ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτόν.—^ε Η παράδοξος θεωρία τοῦ Δεῖσμοῦ ἡ δρυθολογιαμοῦ καὶ ἡ ἀνασκευή της.—Διατὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοις νὰ παραδεχθοῦμε τὸ «ὑπερφυσικόν».—Εἰς τί σφάλλοντις δσοι θέλοντις «τὸν Θεὸν χωρὶς μυστήριον».—Τὸ θαῦμα ἔχει περιληφθῆ εἰς τὴν τάξιν καὶ τὸν ρυθμὸν τοῦ Σύμπαντος καὶ ἀποτελεῖ μίαν ἔνδειξιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Δημιουργοῦ διὰ τὸ τελειότερον δημιούργημα Του, τὸν ἄνθρωπον.—^ε Η δυνατότης τοῦ θαύματος λογικῶς ἀποδεικνυομένη.—^ε Ανασκόπησις τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως.—^ε Η δλοκλήρωσίς της εἰς τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου.—^ε Η ἔννοια τῆς Θείας ἐνσαρκώσεως.

“Ομιλήσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον διὰ τὴν μεγίστην ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν θέσιν του ἀνάμεσα εἰς τὸ Σύμπαν καὶ τὸν ὕψιστον προορισμόν του. Ο ἄνθρωπος ἔχει—ὅπως εἴπαμε—προορισμὸν νὰ «τελειωθῇ» εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς δοκιμασίας ποὺ θὰ τοῦ παρουσιασθοῦν, νὰ γίνῃ «ἄγαθὸς» καὶ ἀξιος νὰ ἐπανέλθῃ ὡς πνευματικὴ πλέον δυντότης πλησίον τοῦ Δημιουργοῦ του καὶ νὰ γίνῃ μέτοχος τῆς αἰωνίας ζωῆς καὶ δόξης Του. Ἀλλ” ἐφ^ε ὅσον ὁ ἄνθρωπος ζῇ μέσα εἰς τὸν ὑλικὸν κόσμον καὶ ἡ ζωὴ του εἶναι τόσον συχνὰ γεμάτη ἀπὸ ἀγωνίαν (τὴν ὅποιαν, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ πεῖρα τῶν αἰώνων, δημιουργεῖ μόνος του) συμβαίνει νὰ λησμονῇ συχνὰ ὁ ἴδιος τὸν προορισμόν του, ν^ο ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν δρόμον ποὺ πρέπει ν^ο ἀκολουθήσῃ, νὰ κάμνῃ τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἔχεινο ποὺ δ Θεὸς θὰ θέλει νὰ κάμη τὸ καθ^ο δμοίωσίν Του δημιουργηθὲν πλᾶσμα. Ἀν ὁ ἄνθρωπος ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ θνητὸν σῶμα ἡ ἐκτροπὴ αὐτῆς, ἢ ἀπομά-

κρυνσις ἀπὸ τὸν ἡθικὸν δρόμον, δὲν θὰ ἐνδιέφερε τὸν Δημιουργὸν. "Ἄς ἐσπαράσσοντο καὶ οἱ ἄνθρωποι δπως σπαράσσονται τὰ θηρία μεταξύ των ἐφ' ὅσον μὲ τὴν φθορὰν τοῦ θνητοῦ σώματος θὰ ἔπαυναν ἐντελῶς νὰ ὑπάρχουν. Εἴδιμε ὅμως ὅτι ὅχι μόνον ἡ Θρησκεία ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐπιστήμη, ἀπὸ τὴν καθαρῶς πειραματικὴν της ἔρευναν, συμπεραίνει καὶ παραδέχεται ὅτι ὑπάρχει καὶ τὸ εἰς τὸν ἄνθρωπον ποὺ μένει καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ φθαρτοῦ του σώματος. Αὐτὸ τὸ καὶ τὸ εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ ὁ Θεὸς ποὺ τὴν θέλει πάλιν κουτά Του «ἄγαθὴν» καὶ «τελείαν» εἶναι φυσικὸν νὰ προνοῇ διὰ τὸν θνητὸν ἄνθρωπον, νὰ τοῦ δίδῃ τὰ μέσα γὰρ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὸν δποῖον ἀπεμακρύνθη, νὰ τοῦ ὑποδεικνύῃ τὰ ἔκαστοτε σφάλματά του καὶ τὸ τί πρέπει νὰ κάμῃ διὰ νὰ μὴ ὑποστῆ τὰς συνεπείας των. "Ο Θεὸς λοιπὸν ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ προνοεῖ δι' αὐτόν. Διὰ νὰ ἐξηγηθοῦμε καλλίτερα. "Ο Θεὸς εἶναι Ὁν αἰώνιον, ὑπερφυσικὸν καὶ ἔχει βούλησιν ἐλευθέρων. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον μὲνα μέρος τῶν ἰδιοτήτων Του καὶ τοῦ ἔδωκεν ἐντελῶς ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὸ Σύμπαν. "Άλλὰ ὁ ἄνθρωπος, ἀποκτήσας ἐλευθέρων βούλησιν, κάμνει συχνὰ πράξεις ποὺ εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Δημιουργοῦ του.

"Ο Θεός, ὁ Ὅποιος ἐφ' ὅσον ἔδωκε τόσον ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι φυσικὸν νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ προνοῇ δι' αὐτόν, τὸν προειδοποιεῖ περὶ τῶν σφαλμάτων του, τοῦ ὑποδεικνύει πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διορθωθῇ. "Ο ἄνθρωπος πάλιν ἐφ' ὅσον δὲν παύει νὰ ἔχῃ ἐλευθέρων βούλησιν μένει πάντοτε ἐλεύθερος νὲ ἀκολουθήσῃ ἢ νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὰς ὑποδείξεις, τὰ παραγγέλματα, τοῦ Δημιουργοῦ του: "Ἐπειτ' ἀπὸ αὐτὰ νομίζω ὅτι ἐκαταλάβαμε ὅλοι τί εἶναι περίπου ἡ Θεία Πρόνοια καὶ ἡ Θεία Ἀποκάλυψις.

"Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν θέλουν (ἢ θέλουν νὰ μὴ θέλουν) νὰ τὸ καταλάβουν. "Ἐτσι ἔχομεν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Δεῖσμοῦ Deismus (ὅρος ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεϊσμὸν ποὺ σημαίνει οὐσιαστικῶς μόνο θεῖα) οἱ ὅποιοι παραδέχονται

τὸν Θεὸν ὡς δημιουργὸν μόνον τοῦ κόσμου ἀλλὰ μὴ μεριμνῶντα
ἔφεξῆς περὶ αὐτοῦ.

Ἐδημιούργησε δηλαδὴ τὸν ὑλικὸν κόσμον, ἐδημιούργησε τὰ
ζῷα καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τοὺς εἶπε: «Τώρα κάμετε καλά.
Ἐγὼ δὲν ἀνακατεύομαι πλέον». Σύμφωνα μὲ τὴν θεωρίαν αὐτὴν
ὅς Θεὸς εἶχε τὴν ἴκανότητα νὰ δημιουργήσῃ τὸ Σύμπαν, ἔκαμε
δηλαδὴ ὅλο ἀυτὸ τὸ Θαῦμα ποὺ βλέπομε γύρω μας, ἀλλὰ δὲν
ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ κάμῃ ἄλλο θαῦμα, δὲν εἰμπορεῖ νὰ
διακόψῃ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν φυσικῶν νόμων. Ὅπως δηλαδὴ^{ΔΙΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΘΕΟΝΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΟΝΤΗ}
ἔνας κατασκευαστὴς μηχανήματος ποὺ κατορθώνει νὰ τὸ θέσῃ
εἰς κίνησιν ἀλλὰ ἀφοῦ μία φορὰ τὸ «βάλῃ ἐμπρός», ἔπειτα, δὲν
εἰμπορεῖ νὰ τὸ σταματήσῃ καὶ τὸ ἀφίνει εἰς τὴν τύχην του. Θὰ
σταματήσῃ ἢ οὐ ἀναποδογυρίσῃ ἢ θὰ σπάσῃ κάποτε ἀλλὰ ὁ κα-
τασκευαστής του δὲν θὰ εἴναι πλέον παρὰ ὑπλοῦς θεατής. Ἡς
«βγάλῃ μαῦρες» διὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε μίαν ἔκφρασιν τετριμ-
μένην ἀλλὰ παραστατικήν. Ἔτσι σκέπτεται διὰ τὸ ἔργον τοῦ
Θεοῦ ὁ ΔΕ·Ι·ΣΜΟΣ ὁ ὅποιος ἀπορρίπτει τὴν Ἀποκάλυψιν...
διατὶ νομίζετε; διότι—λέγουν οἱ ὑπέρμαχοί του—ἀντιβαίνει εἰς
τὴν ἄνθρωπινην διανόησιν. Ἔνας ἀπὸ τοὺς πατριάρχας τοῦ
Δεῖσμοῦ, ὁ Ἀγγλος φιλόσοφος Ἰωάννης Τόλανδ (1669—1722)
ὁπαδὸς τῆς «διαφωτίσεως», ὁνομασθεὶς πρῶτος αὐτὸς ὁρθολο-
γιστής, ἔγραψεν εἰς τὰ 1696 ὅλοκληρον σύγγραμμα διὰ νὰ μᾶς
ἔξηγήσῃ πῶς ἔννοεῖ «τὸν Χριστιανισμὸν χωρὶς μυστήριον».
Κάτι ἀνάλογον μὲ τὸν σημερινὸν «ἐπίσημον» ὀρχιεπίσκοπον τῆς
κρατικῆς γερμανικῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας δόκτορα Μύλλερ
ὁ ὅποιος εἰς μίαν ποιμαντορικὴν ἔγκυλιόν του ἔξηγει ποῖος εί-
ναι ὁ Χριστιανισμὸς ὁ ἴδιος του καὶ τῆς Ἐκκλησίας του.
«Χριστιανισμὸς κατάλληλος διὰ τοὺς Γερμανούς», ὃς ἀν ἐπρό-
κειτο, δηλαδὴ διὰ τόπι ὑφάσματος ἀπὸ τὸ ὅποιον κόβει ὁ κα-
θένας καὶ ωρίβει ωρίχα ἀναλόγως μὲ τὰ μέτρα καὶ μὲ τὰ «γοῦ-
στα» του. Ἄφοῦ ὅλα εἴναι μυστήριον γύρω μας, ἀφοῦ ὁ ἴδιος
ὁ ἄνθρωπος εἴναι γεμάτος μυστήριον, εἴναι περίεργη ἀληθινὰ
ἢ ἀξίωσις νὰ θέλωμεν τὸν Θεὸν χωρὶς μυστήριον. Οὗτοι
οἱ προπτοντες τὸ λεγόμενον ὑπερφυσικόν, τὸ Θαῦμα, τὸ μυστήριον

διότι δῆθεν «ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διανόησιν» δὲν θέλουν—ὅπως λέγουν—νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ὁ Θεὸς εἶμπορεῖ νὰ κάμῃ κάτι ἀντίθετον πρὸς τοὺς νόμους τῆς Φύσεως. Ἀλλὰ τοὺς νόμους αὐτοὺς τοὺς ἔκαμε ἢ δὲν τοὺς ἔκαμε ὁ Θεός; Μάλιστα—ἀπαντοῦν δλοι—τοὺς ἔκαμε.³ Αφοῦ λοιπὸν τοὺς ἔκαμε, ἔχει ἢ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τοὺς ἀναστείλῃ, νὰ τοὺς σταματήσῃ, νὰ τοὺς τροποποιήσῃ; Πῶς φαντάζεσθε ἐπὶ τέλους, τὸν Θεόν; εἶναι Δημιουργὸς καὶ Κυρίαρχος ἴδικός μας καὶ τοῦ Σύμπαντος ἢ τελεῖ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν μας καὶ κάμνει μόνον ὅτι τοῦ ἐπιτρέπομεν; Εξακολουθεῖ, ως αἰώνιος, μὴ ἔχων ἀρχὴν οὔτε τέλος, νὰ σκέπτεται καὶ νὰ θέλῃ, ἢ ἡ σκέψις Του καὶ ἡ θέλησίς Του ἐσταμάτησαν ἀμέσως μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου; Ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησις εἰς τὰ ἔρωτήματα αὐτὰ θάπετέλει διὰ τοὺς πιστοὺς βλασφημίαν. Δι³ ὅλους—πιστοὺς καὶ ἀπίστους—θ³ ἀπετέλει παραλογισμόν.

**Τὰ παράλογα
τοῦ λεγομένου 'Θρησκευτισμοῦ**

Τοῦ λεγομένου 'Θρησκευτισμοῦ

Τὰ παράλογα στηματικώτερα. Ο Δε ἵσ μὸς ταυτίζεται μὲ τὸν Ὁρθολογισμόν, μὲ τὴν δευτέραν μάλιστα αὐτὴν ὄνομασίαν εἶναι περισσότερον γνωστὸν τὸ θρησκευτικο-φιλοσοφικὸν αὐτὸ σύστημα ἢ δόγμα. Νομίζω περιττὴν τὴν ἀντιπαράταξιν φιλοσοφικῶν θεωριῶν ἵκανῶν νὰ κύταρρίψουν τοὺς ἴσχυρισμοὺς τῶν ὁρθολογιστῶν. Θὰ ἴδητε ὅτι ἀρκοῦν μερικοὶ ἀπλοὶ λογικοὶ συλλογισμοὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καθημερινῆς μας πείρας καὶ παρατηρήσεως. Ο ὁρθολογισμὸς (ἢ ο αστοναλισμὸς ὅπως τὸν λέγουν ἐπ³ ἔσχάτων οἱ ἀποπειρώμενοι νὰ εἰσαγάγουν καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν μας τοὺς ἔνοντος δρους) ἀπορρίπτει τὴν Ἀποκάλυψιν διότι ἴσχυρίζεται ὅτι μόνον τὰς ἔρμηνείας τῶν φαινομένων ποὺ μᾶς παρέχει ἢ ἀνθρωπίνη διανόησις πρέπει νὰ παραδεχώμεθα. Η λογική μας—ἡ διάνοια μας—εἶναι ἵκανὴ νὰ ἔξηγήσῃ πάντα τὰ ὑπαρκτά, ἐπομένως, ἂν κάτι μᾶς εἶναι ἀκατανόητον, πρέπει κατ³ ἀνάγκην νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αὐτὸ δὲν ὑπάρχει. Καὶ ἐπειδὴ μᾶς εἶναι (εἶναι δηλαδὴ εἰς τοὺς δρθιολογιστὰς) ἀκα-